Doğu Hindistan Şirketi ve Çin ticareti

Dr Alexander Ressos, TEP
Attorney-at-Law (Switzerland and Germany),
Solicitor (England & Wales and Hong Kong)
Of Counsel, KGP Legal LLC
alexander.ressos@kgplegal.com.sg
www.ressos.com.sg

Ticaret ile imparatorluk arasında bir şirket

1600'de imtiyaz beratı alan Britanya Doğu Hindistan Şirketi, on dokuzuncu yüzyılın başında eşi benzeri olmayan melez bir yapıydı. Bir yandan pay sahipleri Londra'da toplanan bir anonim şirketti. Öte yandan kendi orduları ve memur kadrosuyla Hint alt kıtasının geniş bölümlerini yöneten egemen bir güçtü. Görevlileri aynı anda hem tüccar hem yönetici hem de diplomattı. Kararlarını ticari hesaplar, İngiliz devletinin stratejik çıkarları ve Asya'daki yetkililerinin hırsları belirliyordu.[1]

Parlamento, Şirket'i imtiyaz beratının dönemsel yenilenmesi yoluyla denetliyordu. 1813 tarihli Charter Act, çay ve afyon ticareti ile Çin ticareti dışında Şirket'in Hindistan'daki ticari tekeline son verdi.[2] 1813'ten itibaren özel İngiliz tüccarlar Hindistan ile serbestçe ticaret yapabiliyordu. Çin ticareti ise beratın Government of India Act 1833 ile bir sonraki yenilenmesine kadar Şirket'in tekelinde kaldı.[3] Singapur, bu iki kanun arasındaki dönemde kuruldu. O sırada Çin ticareti Şirket'in en değerli işiydi ve özel tüccarların giderek artan baskısının hedefindeydi.

© 2026 Dr Alexander Ressos. General information only, not legal, tax or investment advice. No client relationship is created. All Singapore law advice is provided by a duly licensed and regulated firm of Singapore advocates and solicitors only on the basis of an express written letter of engagement. More information at SingaporeIQ.com and ressos.com.sg.

Çin ticareti ve çay tekeli

Çin ticaretinin merkezinde çay vardı. On sekizinci yüzyıl boyunca İngiltere'de Çin çayına talep arttıkça, Şirket'in Kanton'daki alımları hem kârlarının hem de çayı gelişinde vergilendiren İngiliz devletinin gelirlerinin başlıca kaynağı oldu. Çin makamları dış ticareti Kanton ile ve ruhsatlı tüccarlardan oluşan bir loncayla, Hong tüccarlarıyla sınırlamıştı. Yabancılar bu tüccarlardan gümüş karşılığında alım yapmak zorundaydı.[4]

Hindistan'dan Kanton'a giden yol Malakka Boğazı'ndan ve Singapur Boğazı'ndan geçiyordu. Kalküta, Madras ya da Bombay'dan Çin'e yelken açan gemilerin fırtınalardan korunabilecekleri, su ve erzak alabilecekleri ve muson rüzgârını bekleyebilecekleri limanlara ihtiyacı vardı. Şirket, 1786'da kurulan Penang'a sahipti. 1818'de hâlâ Napolyon Savaşları sırasında işgal ettiği Malakka ve Cava'yı elinde tutmayı umuyordu. Barış düzenlemesi uyarınca bu toprakların Hollanda'ya iadesi, Boğaz'ın güney çıkışını Hollanda nüfuzu altında bıraktı.[5]

Bölge içi tüccarlar, afyon ve gümüş sorunu

Şirket, Çin ticaretindeki gümüş sorununu Güneydoğu Asya ekonomisini bir yüzyıl boyunca biçimlendirecek bir yöntemle çözdü. Bölge içi tüccarlar (country traders) denilen özel İngiliz ve Hintli tacirler, Hint mallarını Çin'e ve takımadaların limanlarına taşıyordu. Bunların başında pamuk ve üretimi Bengal'de Şirket'in denetiminde olan afyon geliyordu. Bölge içi tüccarların Çin'de kazandığı gümüş, Londra'da ya da Hindistan'da ödenecek poliçeler karşılığında Şirket'in Kanton'daki hazinesine yatırılıyordu. Şirket de bu gümüşle çay satın alıyordu.[6]

Bu mekanizma dikkati hak eder, çünkü özünde bir finansal sistemi tarif eder. Mallar bir yönde, gümüş başka bir yönde, poliçeler ise üçüncü bir yönde hareket ediyordu. Kalküta, Kanton, Londra ve Boğaz limanlarındaki tüccarlar, bu poliçelere ve birbirlerinin itibarına ilişkin bilgilerine dayanarak birbirlerine kredi açıyordu. Rota üzerindeki limanlar yalnızca ticaret yerleri değil, aynı zamanda bir kredi ağının düğüm noktalarıydı. Singapur bu ağa kuruluş anından itibaren dâhil oldu. B. Kısım'da incelenen ticari acente evleri (agency houses) bu ağdan doğdu.

© 2026 Dr Alexander Ressos. General information only, not legal, tax or investment advice. No client relationship is created. All Singapore law advice is provided by a duly licensed and regulated firm of Singapore advocates and solicitors only on the basis of an express written letter of engagement. More information at SingaporeIQ.com and ressos.com.sg.

Afyon ticareti aynı zamanda sistemin ahlaki ve hukuki gölgesiydi. Çin makamları afyon ithalatını yasakladığı için bu ticaret kaçakçılığa ve memurların yozlaşmasına dayanıyordu. Boğaz limanlarında ise afyon yasaldı ve vergilendiriliyordu. Aşağıda gösterileceği gibi, afyon satışından elde edilen gelir Singapur kamu maliyesinin temel direklerinden biri oldu. Limanın büyümesi ile sonraki kuşakların kınadığı bir ticaret arasındaki bağlantı, finans merkezinin tarihinin bir parçasıdır ve B. Kısım'da incelenir.

1818'in stratejik sorunu

1818'de Şirket'in Asya'daki yetkilileri stratejik bir sorunla karşı karşıyaydı. Malakka ve Cava'nın Hollandalılara iadesi, Hint Okyanusu ile Güney Çin Denizi arasındaki iki geçidin, yani Malakka Boğazı ve Sunda Boğazı'nın Hollanda denetimine girmesi tehlikesini doğuruyordu. Hollandalılar 1784'te Riau'da denetimlerini zorla dayatmaya hazır olduklarını göstermişti. Üstelik tekel ve vergi sistemleri İngiliz özel ticaretine düşmandı. Penang ise güney rotasını koruyamayacak kadar kuzeydeydi.

Hindistan Genel Valisi Lord Hastings, 1818'de bölgede yeni bir İngiliz üssü kurmak üzere bir seferi finanse etmeye ikna edildi. Ancak Hollandalıları kızdırmama şartı konuldu.[7] Verilen yetki temkinliydi. Şirket, güney rotası üzerinde bir istasyon istiyordu, ama Napolyon Savaşları'ndan sonra Britanya'nın Avrupa'da dostluğuna önem verdiği Hollanda ile çatışmaya girmeden. Bu iki amaç arasındaki gerilim, yani Hollandalıları kışkırtmadan elde edilecek ve Hollanda denetimini zayıflatacak bir üs arayışı, kuruluşu ve ardından gelen diplomatik uyuşmazlığı biçimlendirdi.

Notlar

1. On dokuzuncu yüzyılın başında Doğu Hindistan Şirketi'nin ticari girişim ve toprak gücü olarak ikili niteliği hakkında bkz. Philip Lawson, *The East India Company: A History*, Londra, Longman, 1993 ve H.V. Bowen, *The Business of Empire: The East India Company and Imperial Britain, 1756–1833*, Cambridge, Cambridge University Press, 2006. ↩

© 2026 Dr Alexander Ressos. General information only, not legal, tax or investment advice. No client relationship is created. All Singapore law advice is provided by a duly licensed and regulated firm of Singapore advocates and solicitors only on the basis of an express written letter of engagement. More information at SingaporeIQ.com and ressos.com.sg.

2. Wikipedia, “Charter Act of 1813” (erişim tarihi: Eylül 2026): “the Company’s commercial monopoly was ended, except for the tea and opium trade and the trade with China”. ↩
3. Wikipedia, “Charter Act of 1813” (erişim tarihi: Eylül 2026): Berat bir sonraki sefer Government of India Act 1833 ile yenilendi. ↩
4. Kanton sistemi, Hong tüccarları ve Çin ticaretindeki gümüş sorunu hakkında bkz. Paul A. Van Dyke, *The Canton Trade: Life and Enterprise on the China Coast, 1700–1845*, Hong Kong, Hong Kong University Press, 2005. ↩
5. Cava 1816’da, Malakka ise Eylül 1818’de Hollanda’ya iade edildi. Hollandalıların Eylül 1818’de Malakka’ya dönüşü hakkında bkz. Wikipedia, “William Farquhar” (erişim tarihi: Eylül 2026). ↩
6. Hindistan, Çin ve Britanya arasındaki üçgen ticaret ile afyonun ve poliçelerin rolü hakkında bkz. Michael Greenberg, *British Trade and the Opening of China 1800–42*, Cambridge, Cambridge University Press, 1951. ↩
7. Wikipedia, “Founding years of modern Singapore” (erişim tarihi: Eylül 2026): Hastings 1818’de “fund an expedition to establish a new British base in the region, but with the proviso that it should not antagonise the Dutch” konusunda ikna edildi. ↩

Disclaimer

This article is provided for general information only. It is based on publicly available sources as at its date of publication. These sources have not been independently verified against licences, regulatory registers or the records of the entities concerned. It is not legal, tax, financial or investment advice. Nor is it a recommendation to invest in, transact with or use the services of any entity mentioned. Law and regulation change frequently, so the content may be incomplete or outdated. To the fullest extent permitted by law, Dr Alexander Ressos and the publisher of SingaporeIQ exclude all liability for loss or damage arising from the use of or reliance on this article. Readers should obtain advice on their specific circumstances before acting or refraining from action.

© 2026 Dr Alexander Ressos. General information only, not legal, tax or investment advice. No client relationship is created. All Singapore law advice is provided by a duly licensed and regulated firm of Singapore advocates and solicitors only on the basis of an express written letter of engagement. More information at SingaporeIQ.com and ressos.com.sg.

Names and trademarks of the entities discussed belong to their owners and are used for identification only. Their mention implies no endorsement, affiliation or allegation of wrongdoing. All Singapore law advice is provided by a duly licensed and regulated firm of Singapore advocates and solicitors only on the basis of an express written letter of engagement. Corrections and updates: contact@ressos.com.

© 2026 Dr Alexander Ressos. This article may be quoted with attribution to SingaporeIQ (SingaporeIQ.com). Reproduction in full and any commercial use require prior written consent. The Legal Terms at https://singaporeiq.com/legal-terms apply.

Author contact: Dr Alexander Ressos, TEP · contact@ressos.com

© 2026 Dr Alexander Ressos. General information only, not legal, tax or investment advice. No client relationship is created. All Singapore law advice is provided by a duly licensed and regulated firm of Singapore advocates and solicitors only on the basis of an express written letter of engagement. More information at SingaporeIQ.com and ressos.com.sg.